

КОМА

№ 21 (176) 22 кастрычніка 1991 года

МАСТАЦКІ ТЭЛЕГРАФ

Сёлета ў Полацку накладам 1.000 асобнікаў выйшаў з друку бінарны паэтычны зборнік «ТАЙНІЦА». Ягоныя аўтары, Аляксандр Аркуш і Павал Бурдыка, вядомы чытачу па публікацыях ў рэспубліканскіх выданнях. Аднак цяжка вызначыць жанр твораў: ці то верлібры, ці то вершы ў прозе. Іхні змест даволі зыблі, але, калі ўважліва ўчытацца — можна зразумець, што паэты закранаюць складаныя пытанні чалавечай экзістэнцыі.

Сумесная кніжка выдадзена сваім коштам і адрэдагавана на грамадскіх пачатках Уладзімірам Арловым. Таму дасведчаны чытач адразу заўважыць, што «ТАЙНІЦА» пераклікаецца ў чымсьці з томікам версэтаў У. Арлова «Там, за дзвярыма». Цікава: дык хто на каго паўплываў?

На здымку: аўтары «ТАЙНІЦЫ» Аляксандр Аркуш і Павал Бурдыка.

Аляксандр Аркуш мяркуе здаць напрыканцы года ў мясцовую друкарню сваю новую кнігу «Пад сьпічастым дахам літары «А» — цалкам рыфмаваную, але досыць авангардную. А яшчэ ён разам з Вінцэсам Мудровым рыхтуе да выдання альманах «КСЭРАКС № 3».

Скандаляна вядомы ў Гродні і за яе межамі паэт Андрэй Пяткевіч жыве зараз безвыездна ў сваёй роднай вёсцы Уселяб, што на Навагрудчыне. Ён зноў «замкнуў уласны сусвет», амаль ні з кім не падтрымлівае сувязі, адмаўляецца выступаць публічна і друкавацца. Андрэй

Часопіс «ЗРОК» выдаецца са студзеня бягучага года Беларускамі таварыствам інвалідаў па зроку. Літаратурныя старонкі часопіса пазнаёмяць чытачоў з паэзіяй і прозай аўтараў самых розных напрамкаў. У гэтым і наступным годзе вы зможаце пазнаёміцца з творамі Эдуарда Акуліна, Юрыя Гумянюка, Міколы Касцюкевіча, Вітаўта Чаропкі, Юрася

19-га верасня ў Наваполацку адбылася прэзентацыя кнігі Алега Мінкіна «РАСКОЛІНА». Імпрэза запісана на відэа. Было б добра, каб БТ зацікавілася гэтым падрыхтавала праграму і прапанавала ўвазе шматлікіх аматараў прыгожага пісьменства.

Прыхільнікі прыгожага пісьменства атрымалі яшчэ адзін падарунак — літаратурны часопіс абласнога радыё «КАНТЭКСТ». Першы

17-га верасня падчас выбараў старшыні ВС Беларусі перад Домам ураду сабралася шмат людзей, якія чакалі на вынік (у асноўным творчая інтэлігенцыя). Каго толькі не было на плошчы! Уладзімір Дамашэвіч, Данута Бічэль-Загнетава, Аляксандр

сцвярджае: «Літаратура як грамадская зьява — рэч надзвычай брудная, у ёй акумулюецца ўвесь бруд чалавечых узаемаадносін». Цяжка не пагадзіцца з гэтай тэзай. Але як паэт можа існаваць па-за літаратурным асяроддзем? Андрэй Пяткевіч дае канкрэтны адказ: «Жыву выдатна. За лета напісаў мо 50—60 вер-

Пацюпы, Аляксандр Масарэкі, Уладзіміра Клімовіча, Аляксандр Пашкевіча ды іншых.

Калектыў рэдакцыі звяртаецца да Вас з надзеяй, што вы станеце актыўнымі ўдзельнікамі нашай агульнай справы і не толькі падпішацеся на часопіс «Зрок», але і зробіце ўсё магчымае для прапаганды падпіскі на яго. Падпісная цана на 12 месяцаў — 10 руб. 80 кап. Індэкс выдання 75 013.

Літаратурнае аб'яднанне Гродзенскага ўніверсітэта «Надніманскія галасы» ператвараецца наступова ў абласное таварыства маладых літаратараў. Ужо зроблены пэўныя захады ў гэтым кі-эфір адбыўся 10-га кастрычніка а 18-й гадзіне. Перадача будзе выходзіць 1—2 разы на месяц. Рыхтаваць і весці яе будзе паэт Юры Гумянюк.

бат, Яўген Шулейка, Анатоль Сідарэвіч, Вітаўт Чаропка, Сяргей Вераціла, Міхась Скобла, Віктар Шніп ды іншыя. Усіх не пералічыш. Перад прысутнымі выступілі дэпутаты ад апазіцыі. Свае песні выканаў Сяргук Сокалаў-Воюш.

шаў, цэлы невялікі сшытак. А таксама некалькі прэзачных твораў. І ня збіраюся пакідаць літаратурнае творчасці. Толькі дулю, а не творы, атрымае ад мяне грамадства...» Якое грамадства меў на ўвазе славуці «Дыяген» з-пад Навагрудку?

Нарэшце выйшаў з друку калектыўны паэтычны зборнік «Надніманскія галасы», які мае назву «ШЛЯХ». За гэты час (кніжачка рыхтавалася 1,5 гады) некаторыя аўтары ўжо паспелі скончыць ўніверсітэт. Тым не менш, з'яўленне «Шляха» — значная падзея ў літаратурным жыцці Гродзеншчыны.

рунку. Наладжана сувязь з раённымі ды іншымі літсуполкамі. Хлопцы і дзяўчаты з розных куткоў ужо дасылаюць нам свае спробы п'яра. Творы разглядаюцца аўтарытэтай камісіяй. Усё лепшае абавязкова будзе прапанавана да друку.

8-га кастрычніка ў ДOME літаратара ў Менску адбылася вечарына сяброў літаб'яднання «Крыніцы» пры газеце «Чырвоная змена». Сваю новую праграму запрэзентаваў рок-гурт «РОКІС».

66 санет — найбольш вядомы з санетаў Шэкспіра. Існуе многа перакладаў яго на рускую мову. Што датычыцца беларускай мовы, то, акрамя перакладу Уладзіміра Дубоўкі, які, як вядома, пераклаў усе санеты Шэкспіра, ёсць яшчэ пераклад Рыгора Барадуліна. Абодва пераклады па-свойму адметныя. Першы адрозніваецца высокім мастацкім узроўнем, а таксама нясе ў сабе адбітак асабістага жыццёвага і творчага шляху У. Дубоўкі. Пераклад Р. Барадуліна — гэта ў значнай меры самастойная інтэрпрэтацыя, вытрыманая ва ўласцівым паэту стылі. Восем яшчэ адзін, новы варыянт перакладу 66-га санета, выкананы Юрасём Пацюпам.

Сяргей БОГУШ.

Уільям ШЭКСПІР

САНЕТ 66

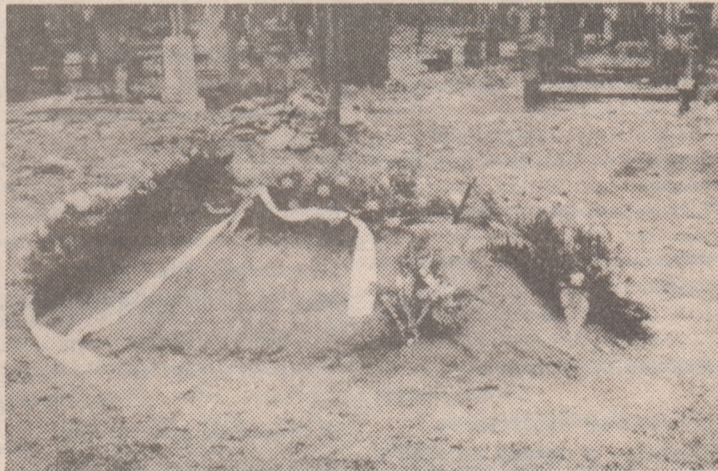
Стамлёны ўсім прашу спатолі сьмерць,
Бо скрозь Нішто пануе над зямлёю,
І годнасьць змушана ў рыззі гібець,
І вера перамешана з гразёю.

І гонар залачоны на шчыце,
І цнота, ў дзень абсьмеянная, плача,
І сілу немач хітрая гняе,
І дасканаласьць зынікла да астачы.

І ўлады безьязыкія пяюць,
І доктар Дур над майстрам прыганяты,
І прасьцяком праўдзівага завуць,
І зло цікуе за добром зацята.

Стамлёны ўсім я б ціха адыйшоў,
Але ня кінуць тут маю любоў.

Пераклад Ю. ПАЦЮПЫ.

ПАЭТА

Андрэю Пяткевічу

Раптам скоціцца ў бездань месяц
З чорных зорных начных плячэй—
І праз хмары на прывідных лесвіцах
Ноч густая ў ахвярнік сьцягчэ.

Раптам прыйдзе твой кат — натхненне
Ды да горла прыстане: пішы!,
І, ня здольны ўжо ўстаць з каленяў,
Будзеш боль свой вымаць з душы.

Будзеш небу чытаць літаньне,
Паратунку ў Бога прасіць,
Толькі лепей табе ня стане
За пакуту — вось гэтак жыць.

Толькі лепей ня будзе Паэту:
Гнаны з гэтага сьвету Паэт,
Каб праз скон ды праз энк з таго сьвету
Адраджаць спархнелы сьвет.

І ўзняюцца ў неба галовы
Тых, што курчацца на крыжах:
Ты сыходзіш да нас, каб Словам
Дух зьявечаны уваскрашаць.

Юры КАРЭЙВА

Жаночая паэзія

ТАЦЦЯНА ЛУЦЭВІЧ ЭКСПРЕССИЯ ЛЮБВИ

999

РЕКВИЕМ

К музам
Я пишу о превратной любви,
Опеваю непрочное счастье.
Мне, Эрато*, перо подари,
Окажи, если можешь,

жизнь светла, мир лучит
красотой,
Но печаль уж стоит у порога.
О, Евтерна**, мы дружим с
тобой,

И я в лирике не одинока.
Расскажу о мирском бытии.
Век двадцатый нам прожит
Голгофу.

Упаси от укоров в стихе,
Помоги в этом мне,
Каллиопа***.

Муз в соавторы песен зову
И смиренно гостей ожидаю.
Что хочу, я одна не спую,
К сожалению. Я понимаю.

* Эрато — в греческой мифологии муза любовной поэзии.

** Евтерна — муза лирической поэзии.

*** Каллиопа — муза эпической поэзии.

Любовь обратилась
безумием,
Я страстью опустошена.
Бросаюсь в пучину не думая,
Ведь жить не могу без тебя.

Под взглядом свечкою
растаяла,
Уже не нужны и слова.
Сознание тело оставило —
Твоя я, навеки твоя.

От ног до лица зацелована,
Погибла под сладкой волной.
Сегодня тобой завоевана,
Но завтра победа за мной.

Ухожу, ухожу, ухожу.
Забираю себя у тебя.
Не мечтай — я «прощай» не
скажу,

Не могу отречься от любви.
Знаю я, что за мной не
пойдешь,
Не догонишь, не скажешь
«прости».

Самолюбие слишком больно,
Примирения слов не найти.
Если можешь еще —
разлюби,
Трезвым взглядом меня
оцени.

Не звони, не пиши, не зови.
Ты один. Я одна. Мы одни.

Ты для меня уже в
прошедшем,
Преодолен и пережит.
Души любовные порывы
Желанья всплеск не
возродит.

Очистит душу поминанье.
С потоком чувств, потоком
слов
Любовь, оставшаясь
загадкой,

Ушла в пучину грез и снов.
В тропинку сузилась дорога,
По ней нам не пройти вдвоем.
Но мне совсем не одиноко
Под листопадом и дождем.

Я пала жертвою любви
К тебе, к себе и к жизни.
Меня яд страсти погубил,
Проникнув в мои мысли.
Во искупление грехов
Всех Ев и всех Адамов
Душа, познавшая любовь,
Сплошной стала раной.
Мир не видал ужасней казни,
Я в муках угасала.

А страсть, все чувства
обнажив,
К сознанию приступала.
И силы не было кричать —
Чувств безответность сжала,
И слезы высушил огонь.
Я молча умираю.

Средь круговерти бытия
Случайный взгляд подарит
встречу.

Никто сейчас мне не судья,
Приязню на приязнь отвечу.
И пусть признаний цепи ждут
Нас, уступивших своим
чувствам,
Любовный пряник, жизни
кнут,

Сознательное безрассудство.
А за восторгами найдет
Нас в свой черед
расчарованье.

Минута счастья пройдет,
Оставив горечь на прощанье.
Как сон сомнения стряхнем,
Любить — карабкаться по
круче.

Нам было б хорошо вдвоем,
Наверное, но порознь лучше.

Успыхну і спаліць мяне мой уласны агонь.
І спыніцца ўсё: летуценні, надзея і вера.
Няхай прыляцяць паслядоўна міжсусветных

Багоў,
няхай забяруць у нябёсах не толькі душу,
а і цела.

І скажуць, што людзям заўсёды рабіла
дабро.

«спяшалася жыць» — так заўважаць
сёстры на хаўтурах.

Я выйду са строю, бо спаліць агонь мне
нутро,

І хоць бы усяліцца яшчэ ў чалавечую
скуру.

х х х

У жыцці кожны з нас
хто артыст, хто акцёр,
бо выконваем пэўныя ролі.

А мяне назаўжды надзяваў жыццё
другараднаю роляй думара.

Хоць душа, абрываючы сур'ёзні ніць,
уваходзіць у новую кватэру,
выканаўцам асноўным зур'юся быць.

Я люблю заставацца за кадрам.

х х х

Зямля, як закінуты востраў
у сусветным скразным рамане.
Даўно тут праведзены графі
сярод найвышэйшых і простых.

Пытанні тут ставіцца востра
і на валаску сотні жэстаў.

Зямля, як закінуты востраў,
дзе шмат беспрытульнага і босых.

Анжэліна ДАБРАВольСКАЯ

Галінка клёну б'ецца ў шыбу. Вечар
ідзе насустрач зроку і снію,
даруе супакой і цішыню.

І душы сьпяць. І ажываюць рэчы.
Я на аблоках погляд шалючы:
за хмарнай брамаю сароўнік-вечер,
які вартуе зорныя сумасцёўцы
І млечнай таямніцы чыстыню.

Нібыта на саломіну тэлецьца,
гляджу на амальгаму паўні-шкельца
(так у вітальні нечаканы тосцьць
пакутуе зьяўленьнем надарэчным)
І прагну запытацца на Сустрэчы:
ці выраклася сьвету прыгажосьць?

х х х

Сябе
самаспаленьнем
ацяляю...
Згарэўшы абалонкаю,
душы
стаць глінай,
вечным полымем
абпаленай,
загартаванай,
больш непадуладнай
руцэ і волі
ўладара свайго.

Вера БАРОДЗІЧ

х х х

Няма такой рысы, якая закрэсліць
мой верш,

Якая аддзеліць мяне ад магічнага слова.
Яму я душу сваю смела аддам напавер.
І нават каштоўнасцю большай
плаціць я гатова.

х х х

Закідайце мяне камянямі,—
я скажу прыхаджанам услых,
што стаю паняверкай у храме
сярод веруючых і святых.
На мяне, ганьбавальніцу веры,
надзявайце вянок кайданоў
Павышпурліваць трэба за дзверы
ўсіх, такіх як і я, змагароў.
Закідайце мяне камянямі,
каб пачуўся апошні уздых,
каб не здолела я ні рукамі,
ні нагамі адбіцца ад іх.
Хай праляжа у безлічы церняў
мой пякельны, пакутніцкі лёс.
Пакарайце мяне за нявер'е.
і імем Бога і імем нябёс.

Галіна ПЛАЎСКАЯ А — Ю

Ізноў над сабою
сьмяюся.
Я страціць цябе
баюся.

Сваю палахліваю радасьць
закіну у росы,
Абрэжу
свае цёмна-русыя косы.

Набраўшы ў пляцак
блакітнага суму пацэкага.
Уцяку за мур
ад тлуму савецкага.

І буду хадзіць задуменна
у чорнай адзежы,
Глыбока ўздыхну,
бо падзьме вечер сьвежы...

Мігціць невыразна агеньчык
маленечкай сьвечкі.
Ен цягне кудысьці... Здаецца...
да рэчкі...

А я у касьцёле
чужынскаю мовай
Чытаю малітву.
І горьч хавваю ў душы,
нібы брытву...

І потым ізноў над сабой
пасмяюся,—
Я страціць цябе назаўсёды
баюся.

х х х

Серп і молат.
Ды пяцікутная зорка пакутнікаў...
Серп і молат.
Ды шматмагутная сіла атрутнікаў.
Серп і молат.
Ды няўмольнае брытвы лязо.
Серп і молат.
Хтосьці зноў умыўся сьлязой.

ГОСТ ФІЯЛЕТАВАЙ ГРУШЫ

Фіялетава груша хоча быць ананасам проста зь неба і глядзець праз акварыум, а потым паляець у д'ябэльскі вырай піва піць.

Мы яе не можам не пусьціць, бо яна жадала акалец, пабялела, нібы бабця-сьмерць. Вось вам крыж, каб болей не схлусіць.

А між іншым, фэйны анекдот, калі спаць нагамі дагары. Ты да раніцы аб сэнсе гавары пад забыты піянерамі факстрот.

І яна пачуе, гляне ў рот, падтрымае новае пары. Размаўляй ціхутка, не дуры (За сыцяною сьпіць габрэйска бегемот).

Куфаль піва. Побач — ананас. Рытуальны момант і настрой. Фіялетава груша, мы з табой нават, калі ўжо ня будзе нас.

Дык асушым ёмкасыці шчэ раз за прэзідыум і Русь над Масквой. Хутка адпачынак, бо пакой нездарма акупаваў бінарны газ.

Пляцещца бамбиза ля рэчкі, як кот, задраўшы штаны і разьзявіўшы рот. Відаць, ён стаміўся, пазбаўлены сіл. Каменныя вочы (мабыць, дэбіл).

Яшчэ колькі крокаў — шпурне партсігар, нібыта гранату ў варожы атрад, і крыкне: «Наперад!», як той камісар. Але ты пачуеш такое наўрад.

Хутэй за ўсё плюне зьяняцку ў раку і будзе глядзець на пляж-карабель. Дзяўчына-зяюля пакліча: «Ку-ку!», і ён паляець, як за сучкай кабель.

ДАБРАНАЧ, РЭВАЛЮЦЫЯ...

Дабранач, рэвалюцыя, гудбай!

Сярод пірамідальнае прасторы я высню чорны сон, як белы рай, прайдуся, дзе жаўцеюць памідоры.

О, муза-куртызанка, выбачай, Забытацца так лёгка ў брудным моры: тут і бінокль, і радыёпрыборы, і пляшка пад назовам «Арпачай».

«Ці піць, ці не!» — пытае малачай, калі праходжу паўз умоўныя разоры, кідаюся ў бяспрыкладны адчай,

забыўшыся зірнуць за небакрай, каб вырашыць бяз сувязі: «Няхай рыпяць надчалавечыя маторы!»

Сонейку прысьвячаю
Верш свой трошачкі горкі.
Сёння размову з адчаем
Вёў я на гіблым пагорку.

Потым пілі гарбату
Разам з крыёй чалавечай.
Потым шукаў я брата,
А хтосьці ў балоце енчыў.
Суп гатаваў з вампірам.
З голаваў немаўлятаў.
Ім накарміў я ліру,
І бога, што злomu рады.

Потым пісаў я вершы,
Каб дагадзіць сумленьню.
Думаў, што шлях мой
лепшы
(З партрэта пляваўся
Ленін).

Ноччу крывававі зоркі.
Здані збіраліся ў зрай...
Верш свой трошачкі горкі
Сонейку прысьвячаю.

х х х

Ахвярую Ю. Г.

Дзе магілы, бы вежы,
стаяць,
Там блукае самотны пазт.
Вершы ў сэрцах памерлых
гучаць.
Але веру — пачуе іх сьвет.
А навокал шалеюць
зьявры.

Серп і молат калечыць
душу.

Перавернецца ўсе дагары,
Перайшоўшы злачыства
мяжу.

А пазт застаецца адзін
Сярод лесу аблезлых
крыжоў

І пакіне натоўпу ўспамін —
Поўны зборнік гадзюк
і вужоў.

х х х

Вецер адчыніць дзьверы,
Сьмехам запоўніць хату.
Словы ўпадуць на паперу
Шэрымі кроплямі здрады.

У крышталі спрадвечным
Думкам гібець і плаваць.
Над Долю Чалавечай
Усьцешвацца будзе
памяць.

Неба дарэшыць зьлезе
З вышняў у нашы душы.
Быў ён калісь ледзьве,
Стаў інтэлектам дужы.

Вецер адчыніць дзьверы,
Волю аддасць НАРОДУ.
Трэба ў свой Дух паверыць
І ў Бога, заміж прыроды.

Юрась ПАЦЮПА

ФРАГМЕНТЫ

«Вершы у хараство» — гэтымі словамі можна аб'яднаць мноства разнародных з'яў, пералічэнню якіх трэба аддаць шмат часу, але... Дык вось: пытаньне ня ў тым, верыш у хараство ці не, а ў тым, ці хочаш ты хараства? Калі не — тады і спрачацца ня варта, можаш жаваць сваю жуйку і нават не філасофстваваць, пры станоўчым жа адказе соль у тым, які катэгорычны імператыву ты ставіш для сябе, менавіта для сябе.

Розум ня сонечнае сьвятло, як і чалавек ня сонца. Розум — гэта літары, якім можна высьвяціць у цемры быцьця адзін-другі аб'ект, а праз гэта яшчэ больш ня бачыць блізкага або далёкага — астатняга.

Філасофы падзяляюцца на два тыпы: тыя, што апраўдваюць наваколны сьвет, і тыя, што апраўдваюць сябе. Чалавек заўсёды апраўдвае сябе.

«Калі Бога няма — яго варта выдумаць». (Вальтэр). «Калі Бога няма — тады ўсё можна». (Да-стаеўскі). Але ж гэта адное й тое ж, толькі з супрацьлеглых пазіцыяў. Гэта прагматычны падыход, калі не да гнасеалогіі, дык да ісьцыні, да жыцця.

Калі У. Ленін бесьціць ідэялістаў, ён любіць паўтараць думку Дьвіггена, што ідэялізм — усяго толькі перанос пэўнае чалавечэе якасьці (інтэлекту) на прыроду, «вядуцьнасць» гэтай якасьці. Інакш кажучы, (я так разумю) прырода, «рэч у сабе», апісваецца праз метафару. Але, у такім выпадку, будзем пасьлядоўныя. Я, як дылетант, магу сказаць, што ўся гнасеалогія («асноўнае пытаньне» філасофіі марксістаў) зводзіцца да праблемы найдакладнейшае метафары. Старажытны чалавек Сусьвет параўноўваў з прыладаю працы, якою нехта рухае — ідэялізм, або з жывым арганізмам, з самім сабою — пантэізм (старажытны матэрыялізм). У Новы час, эпоху зьяўленьня машын, якасьці механізма пераносыцца на Сусьвет — і зьяўляецца так званы метафізічны (механістычны, асьветніцкі) матэрыялізм. Машына сама празь сябе прымітыўная — адсюль недаўгавачнасьць гэтае філасофіі, абвінавачваньні ў прытэўнасьці, недахопе фантазіі, шпанстве і абжорстве» (Ф. Энгельс). У дыялектычным матэрыялізме ізноў вярнуліся да пантэістычнае метафары з улікам папярэдніх слаў. А Сусьвет застаецца роўным самому сабе незалежна ад таго, прызнаем мы метафару «метафізіку», ці зусім ігнаруем яе. І застаецца псіхалагічнае пытаньне Бога як іманентнае якасьці чалавэка.

Рацыяналізм унікае містыкі, сьпірытуалізму, бо імкнецца ўсё вытлумачыць і раскрыць «чалавечымі» сродкамі, можна сказаць, што незалежна ад стаўленьня да ідэі Бога ён, паводле сваёй сутнасьці, — бязбожны. Але няма нічога абсурднейшага за бязбожны рацыяналізм. Бяз Бога ўсе памкненьні розуму павісяюць у паветры: «сёньня» заўсёды служкаю ў «заўтра» (благая бясконцасьць), мастацтва ёсьць пустым пацтвам і г. д. Бяз Бога любая рацыяналізацыя — кароткі розум.

«Маральнасьць — гэта вечныя спробы прымірэння нашых уласных патрэб», — Гэтэ. Інакш — кампраміс. Думка амаль цалкам матэрыялістычная (зямное паходжаньне маралі). У рэшце рэшт любая этыка — адзідзел экалогіі (і наадварот). Тут розьніца ў гарызанталі — вертыкалі, глыбіні або шырыні ўзьнятае праблемы.

Аб атэістычным трактаце К. Лышчынскага сёньня мы можам меркаваць адно паводле ўскосных зьвестак, сам тэкст — не захаваўся. Невядома наколькі той быў глыбокі і доказы, праўда, дасьледчыкі адзначаюць большую радыкальнасьць К. Лышчынскага ў параўнаньні зь яго сучасьнікамі-пантэістамі. Аўтар трактату, наколькі вядома, не ствараў арыгінальных філасофскіх сістэм — і тут можна зразу мець, адгадаць, адчуць галоўнае: гэта атэізм не навукоўца, хаця і адукаванага чалавэка. Атэізм К. Лышчынскага неадмыслны ад беларускага шляхецтва, вольнасьцей Рэчы Паспалітае, слаўтага літоўскага статусу, гэта атэізм ня столькі самаўпэўненага свабоднага інтэлекту, колькі самаўпэўненага свабоднага грамадзяніна. «Каталізатарам» тут быў ня грэх-думка, а грэх-дзеянне.

Вялікарусы ўзурпавалі сабе Кіеўскую Русь. У сэнсе палітычнае практыкі сярод усходняга славянства яны маюць поўны прыярытэт. Паводле тэрыторыі спадкаемца — Украіна.

Мы, беларусы, сьціпла застаем збоку, маючы тым ня менш роўнае права на культурныя скарбы. Ня дзелячы вялікіх князёў, мы засталіся пры сваіх, як быццам другасных, «малых», «рэгіянальных». Гэта дае магчымасьць заўважць пра сваю адрознасьць і самабытнасьць. Сімовалам і практыкаю такога становішча ёсьць Вялікае Княства Літоўскае, малодшы (у казках — нялюбны, але найудалейшы) сын Кіеўскай Русі. Ня б'ючыся за царскі стол і не прэтэндуючы на аб'едкі зь яго, мы — маем свой. Які маем.

(Працяг на 4 стар.)

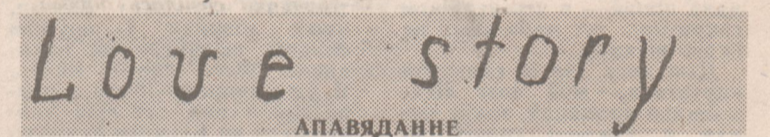
Стрэлкі гадзінніка сьшыліся на дванадцатай. Я выпіў кілішак віна, падышоў да сцяны і адарваў апошні лісток календара. Наступіў 2000 год. Неўзабаве павінна прыехаць Інгрыд — сёння, у першы дзень новага тысячагоддзя, мы станем законнымі мужам і жонкай. Я расчыніў акно, запаліў цыгарэту і пачаў узгадваць гісторыю нашага знаёмства, што так нечакана скончылася каханнем. Каханнем, дзеля якога я адмовіўся ад свайго мінулага, ад радзімы і ўзіраюся цяпер у ноч з вышні дванцаць другога паверха аднаго в Партлендскіх гатэляў, на ўсходнім узбярэжжы ЗША. Свежы акіянскі вецер прыемна ахалоджаў твар. Унізе ішла звычайная начная мітусня вялікага партовага горада. Званкі і шум машын штораз успорвалі цішыню. Натужна гудзелі нябачныя краны. Чарговае судна вырвалася з мроіва берагавых агнёў і паступова знікала на чорным даляглядзе. Жыццё працягвалася. Здавалася, быццам хвалі, што цяжка б'юць у бетонныя грудзі прычалу, змываюць усё, чым я жыў дагэтуль.

Я апырэдзіў сваіх ганчакю хвілін на пяць. Калі вялікі вайсковы верталёт завіс над дахам, а подступы да будынка заплямілі зьялёныя пасты, што павыскоквалі са шматлікіх машын, было позна. Я ўжо гайдаўся на шклоа-чышчальнай льюльцы амаль пасярэдзіне хмарачоса, залітага агністымі водбліскамі вечаровага трапічнага сонца. Неўзабаве рухавік заглох. Я хутка падцягнуўся і ўскараскаўся на даволі шырокі карніз. Праз імгненне льюлька сцэбанула па люстры абрэзана тросамі і, куляючыся, паляцела ў не менш як васьмідзесяціметровую бездань. Балансуючы паміж небам і зямлёй, я добра ўсведамляў, што ажыццяўляю апошнюю сваю аперацыю. Альбо яшчэ сёння я з'яўлюся перад Усявышнім, альбо неўзабаве свет дазнаецца пра адну з самых буйных афэраў Камітэта Федэральнай Бяспекі. Цяпер я ведаў у адносінах да сябе ўсю праўду і не збіраўся маўчаць. Маю маці, вядомую беларускую акторку, якая нібыта выкінулася з акна, і бацьку, выпадкова збігана машынай, проста прыбралі. Гэта быў тонка разлічаны брудны ход. Мае цяперашнія кіраўнікі ведалі, як я ставіўся

да бацькоў і што таму не хутка захачу вярнуцца на радзіму, дзе кожны крок будзе нагадваць пра непераўняную страту. Каб заглушыць боль, патрэбна была авантура, зольная цалкам заханіць увагу. І я стаў агентам-дыверсантам КФБ, баллае аналітычны розум і фізічная падрыхтоўка дазвалялі рабіць такое, што пазайздросціць бы лепшыя кіношны камандас. Калі раней былі сумненні, то зараз мной валодала адно жаданне — каб усе ведалі тое, што ведаю

разглядалі адно аднаго. Такія рэчы, як наведзеная зброя, мяне не палохалі, але я стаяў нерухома, уражаны эфектнай знешнасцю незнаёмкі. Стройную, амаль дзівочую постаць прыгожа аблягаў ядавіта-зьялёны камбізон уніформы. На бярэце застрашальна чарнеў чэрап на фоне цесака, пераліценна-галава дубовым лісцем — знак прыналежнасці да элітных войскаў дзяржбяспекі Харбі. Цёмны колер скуры прыемна адцяняў тонкія рысы твару. А галоўнае — вочы! Вялікія,

Мікола Касцюкевіч

я: законны пераход улады да рэжыму Харбі на самай справе быў крывавай аперацыяй КФБ. Такім чынам штучнаму рэжыму забяспечвалася надзейнае існаванне ва ўмовах адноўленага дэмакратычнага свету. Заставалася галоўнае — здабыць доказы.

Адным махам я ўваліўся на лясвічную пляцоўку. Звон пабітага шкла гулка пракаціўся па паверсе. Пачуліся цяжкія таропкі крокі. Не паспеў я падняцца, як побач вырасла магутная, амаль двухметровая постаць з ізраільскім «УЗІ» ў руках. На разважанні не было часу. Я маланкава адбіў нагой руку з аўтаматам і ў скачку садануў бамбізу рабрынай далоні па горле. Гэты ўдар зваліў яго і аўтамат забразгатаў па прыступках. Я хацеў падняць зброю, але праціўнік тут-жа ачوماўся і пачаў з глухім рыкам падымацца. Удар локця ў шыю канчаткова прыбіў яго да падлогі. Аднекуль знізу нарастаў тупат шматлікіх ног. Я пераскочыў праз нерухомае цела і пабег у чарнату калідорных лабірынтаў. Адзін паварот... другі... Раптам наперадзе спыніўся ліфт. Аўтаматычныя дзверы расунуліся і я адразу заскочыў у кабінку. Маладая мулатка разгублена адступіла назад і падняла руку з пісталетам. Я мог адным рухам забіць яе, але чамусьці не зрабіў гэтага. Яна таксама не спыталася страляць. Створкі за спіной самкнуліся і ліфт пачаў набіраць хуткасць. Мы моўчкі

выразныя. Нешта ў іх было такое, што я нават на момант забыўся, дзе знаходжуся. Так могуць глядзець толькі закаханыя жанчыны. З кожным імгненнем яна мне падабалася больш і больш і я са шкадаваннем думаў, што непазбежна давядзецца забіць яе. Ліфт рэзка спыніўся. Мулатка ўздрыгнула. Я выхапіў з апущанай рукі пісталет і падштурхнуў прыгажуню да выхаду.

— Мне патрэбен архіў, хутчэй.

Мы прайшлі метраў дзясняць, калі ззаду пачуўся шоргат. Я імгненна развярнуўся і ўпаў на падлогу. Два ахоўнікі цэліліся ў тое месца, дзе толькі што знаходзілася маё тулава. Выключная рэакцыя выратавала і на гэты раз. Двума стрэламі паклаўшы іх, я зразумеў, што буйнакаліберны пісталет у маіх руках зараджаны разрыўнымі кулямі. Усё заняло не больш за тры секунды. Раптам гостры боль у галаве абарваў мае думкі і я пачуў уласны стогн. Ён даносіўся аднекуль здалёк.

Я з цяжкасцю расплюшчыў павекі і першае, што ўбачыў, гэта усё тую ж прыгожую мулатку. Яна стаяла непаладзена і ўважліва назірала за мной. Першым маім памкненнем было ўскокчы на ногі, але наведзены пісталет, у збойнай сіле якога я толькі што ўпэўніўся, прымусіў адно бяссьлісна рыпнуць зубамі. Галава тупа ныла. Я асцярожна сеў і агледзеўся. Мы былі толькі ўдзвух у кабінце (Працяг на 4 стар.)

Я за цябе жыццё аддам!
Шпён страляе з аўтамата...
Усім пароўну: 9 грам...

я быў галодны
таму
з «ей газэту
дзіўна канстатаваў
пагалаганатам пасля ўскрыцця
вельмі дзіўна:
атруціўся
атрамантам.

МІТЫНГ

Першы прыйшоў і чытаў газэту.
Другі са смакам надкусаў пернік.
Трэці крычаў: «Тут, людцы, пра гэта!»
Чацьвёрты моўчкі стаяў на калянях.
Пяты дзіця адцягваў за рукі:
«Пойдзем! А то яшчэ крамы зачыняць».
Шосты слінаю пырскаў:
«Вось сукі!»
Сёмы крыжык намацаваў на шы...
Палкай па рэбрах атрымліваў восьмы.
Зубы ў траву сплюнуў дзевяты.
Мітынг пачаўся. Трацяца косьці!
А хтосьці так і не выйшаў з хаты.

ПАДЗЯКА

з гонарам гіне гарбатнік

узлічыла
лашчыла бок
мужлану з карвэта «Пытальнік»
вяргіні плялі
ў зялёнае неба чорнае
раз 'ятранае
на небе несупадзеньняў
выпадзе зэрэ
з гонарам гіне
гарбатнік
захлынаецца ў моры...

ДОСОЦЫ..

я—
тры ночы запар
з каханкаю пераспаў
удзячная
частавала турэцкаю каваю
гарэлка сталічная
п'ецца добра
напарсткамі
сябра зваліла якаўка
жонка джынсава гарнітур
памяняла на шафу
ў якой сядзіць
чорт.
ён штораз выйграе
спортлато па 100 тысяч
цвёрдай валютаю
пераводзіць у Швейцарскі банк
на рахунак Сідарука
не
я— не вар 'ят
бо
я
купіў
пісталет.

Абалонку каханья
Вакол нашых вачэй, усмешак і целаў
Словы твае сарвалі,
Як мыльную пену.
Мой разбіўся анёл.
ён нёс маё ішчасце да неба,
І сутарга раптам
Ахапіла белыя крылы.

Я ўстаў з пэннага ложка,
Я пакінуў на месцы свайм
Ружовы прамень.
Хай з табой застаецца
Ружа майго соітанка.

Бессмяротны анёл,
Я стаю над прахам тваім,
Вольны вецер ірве валасы,
Быццам хоча прабіць сцяну
Змерзлага часу ўва мне.

x x x

**ВЕЦЕР. ХАЛОДНЫ ДОЖДЖ.
ВЯСНА 1992.**

Чаму вакол надзьмутыя ветразі
З чалавечай скуры?
Не, з чалавечых целаў на дыбе...
Як хочацца смяцца...
Дайно ў люстэрку знікла ўсмешка.
Як хочацца—

Смак жалеза пад кадыком.
Мы за грошы глыталі нож?
Па якому мору,
па чых скальповых хвалях
Імчыцца каравэла
з працяглым рыпеннем?
З дзіравых кішэняў ліецца
шэрая ігла.
За каўнерам (адчуваецца?) лёд.
ён робіцца вадкім...

x x x

У вачэрніх яе валасах
заблукваў ветрык

Цёплы, летні, пяшчотны.
ён застаўся там жыць
у завітушках вясёлых...

І калі абдымае мяне
ласкавы струмень,
Я адчуваю фіялікі
І бачу бясконцасьць лугоў
ва ўсмешках вачэй.

І прагныя губы мае
імкнучца,

Як губка марская
Уліваць расу з пляёсткай
рук, вачэй, вуснаў.

Каб дасягнуць асалоду ветру,
Што жыве ў яе валасах.

Love story

(Пачатак на 3 стар.)
вялікім акном, забраным у жалюзі, і сценамі, апрацованымі цёмным чырвоным дерматынам і ўзорнымі дубовымі плітамі. Ўважліва дубовымі плітамі. Ўважліва дубовымі плітамі.

ў цябе? І як ты пазнала мяне, столькі часу прайшло. І хто ты, ты не падобна на карэнную жыхарку выспы?

— Маё прозвішча Мэнілоў. Мой брат Майкл Мэнілоў прывёз гэты часопіс з Саюза. Ён быў сябрам беларусаў.

— Дрыготкімі пальцамі я запаліў новую цыгарэту. Вялікі Мэнілоў... Ён сапраўды часцяком бываў на Беларусі, якая тады толькі пачынала адраджацца і яшчэ ўваходзіла ў федэрацыю. Мы пазнаёміліся на спаборніцтвах — перспектывы пачатковец і сусветна вядомая зорка. Калі ён загінуў на здымках чарговага фільма, наша зборная ў поўным складзе вылацела на пахаванне. Усе, апроч мяне... Я ўжо супрацоўнічаў з разведкай і пад той час знаходзіўся на Бліжнім Усходзе. Сапраўды, у Майкла была сястра, але ён ніколі нічога пра яе не распавядаў. Толькі неяк аднойчы заўважыў, што яны належалі да розных палітычных сістэмаў. І вось цяпер я даведаўся, што сястра Майкла Мэнілоў служыць рэжыму Харбі.

— Гэта адзін з двух кабінетаў міністра бяспекі, і дадала цішэй — я яго асабіста сакратар... тут цябе нішто не будзе шукаць.

— Майкл прывёз мне гэты часопіс сем гадоў таму — яна хвалявалася — і распаўсеў пра цябе шмат цікавага. Я адразу, з першага погляду на фатаздымак, закахалася ў цябе. Рамантычная пятнаццацігадовая дзяўчына, якая сустрэла свой ідэал і ніколі ўжо не здолела пазбавіцца першага уражання. З таго часу маё жыццё належала толькі табе, хаця ты пра гэта і не ведаў. Пацуцце да цябе было як насланне, як наканаванне. Я сачыла за ўсімі тваімі выступленнямі. А потым, праз два месяцы пасля «Mr. World», афіцыйнае паведамленне, што зборная Беларусі загінула ў авіякатастрофе над Атлантыкай. І ты сярод іх... Яна адварнула да вакна і тонкія плечы пад вайсковым сукном бездапаможна ўздрыгнулі. Ціхі голас гатовы быў сарвацца на плач. — Божа, што са мной было. Я не плакала, не. Але ўва мяне нібы нешта згасла. Жыццё страціла сэнс, аднаўшы тое, дзеля чаго я жыла. Я ведала, што цудаў не бывае, але з безнадзейнай упартасцю захоувала вернасць свайму першаму і адзінаму пацуццю. Я любіла нават памяць пра цябе... І вось ты тут, у нашым галоўным корпусе... Яна наблізілася і паклала

Дык вось дзе іх славетая картатэка, — мой мозг ліхаманкава працаваў, такім чынам я міжволі трапіў на прызначэнні і адначасова знаходзіўся ў палоне. Больш дурнога становішча не прыдумаеш. Яна захапіла мяне, як дзіцёнка. І разам з тым дае зразумець, што тут мне нічога не пагражае. Як гэта ўсё растлумачыць? Я зноў зірнуў на незнаёмку. Пісталет папярэйшаму быў у руцэ, але нішто не выдавала варожасці. І вочы. Іх выраз мяне канчаткова збынтэжыў. Яна што, таксама пераапрапануты разведчык? Але ж не асабіста сакратар?! Ці я сапраўды чымсьці настолькі ўразіў яе, што адразу займеў саюзніка ў гэтым воўчым лагаве. Але як бы там ні было, мне, здаецца, сапраўды покуль нішто не пагражала. Паглядзім, чым усё гэта скончыцца. Я дастаў цыгарэты, запаліў і выпусціў пад стольшымы струмень дыму.

— Як тваё імя?

— Інгрыд. Яна села ў фатэль і таксама дастала цыгарэты. Крыху памаўчала. — Цябе, напэўна, здзіўляюць мае паводзіны. Зараз паспрабу растлумачыць.

— Яна адварнула да вакна і тонкія плечы пад вайсковым сукном бездапаможна ўздрыгнулі. Ціхі голас гатовы быў сарвацца на плач. — Божа, што са мной было. Я не плакала, не. Але ўва мяне нібы нешта згасла. Жыццё страціла сэнс, аднаўшы тое, дзеля чаго я жыла. Я ведала, што цудаў не бывае, але з безнадзейнай упартасцю захоувала вернасць свайму першаму і адзінаму пацуццю. Я любіла нават памяць пра цябе... І вось ты тут, у нашым галоўным корпусе... Яна наблізілася і паклала

Яна распіліла верхнюю маланку камбінезона, дастала з унутранай кішэні партманэ і працягнула мне нейкую паперчыну.

— Гэта ж ты.

Неверагодна! Я трымаў у руках сямігадовай даунасі часопісную выразку з ўласным партрэтам і невялікім артыкулам, дзе гаварылася пра мінчука Кіма, абсалютнага чэмпіёна па культурызму сярод юніёраў.

— Так, — я разгублена зірнуў на яе, — але адкуль гэта

далоні мне на грудзі. Такого выраза я не бачу у вачэй ніводнай жынчыны. Ён нібы казаў: «Ты для мяне ўвесь свет. Без цябе не было б ні сонца, ні зор, нічога не было б». Гэта быў позірк бязмежна шчырай любові і адданасці. Агуланы ўсім сказаным, я моўчкі прыцігнуў яе да сябе. Нашы твары наблізіліся... Але раптоўна грукат у дзверы прымусіў вярнуцца да рэчаіснасці.

— Дакументы. — Я кінуўся да сцяны з дзверцамі. Інгрыд дапамагла мне набраць лічбавы код, пасля падышла да стала і павярнула плафон настольнай лямпы. Распісанае пано на сцяне ад'ехала ў бок і адкрыла ўваход у кабінку патаёмнага ліфта.

Ужо другі дзень я займаўся тым, што рыхтаваў матэрыялы з архіва дзяржбяспекі «найбольш прагрэсіўнай рэспублікі» да самай скандальнай у канцы дваццатага стагоддзя сенсацыі — копіі рэдакцыйна папулярных выданняў, а арыгіналы — генеральнаму сакратару ААН. Буіна паросшая трапічнай зелянінай шыкоўнага віда ў прывезеным раёне сталіцы была надзейным сховішчам і дазваляла спакойна чакаць, пакуль Інгрыд арганізуе мне адыход па ангельску. Паколькі цяпер уся ўвага службы бяспекі была сканцэнтравана на выкрадзежы матэрыялах, я даўно быў пакінуў рэспубліку з дапамогай грывёра і пад чужым паніпартам. На Інгрыд падазраўняў не было і яе развітанне з краінай не складале праблем. Гэтыя дні настолькі нас зблізілі, што мы ўжо не уяўлялі сябе адно без аднаго. Капітал, пакінуўшы ёй братам у швейцарскім банку, дазволіць нам выбраць месца жыхарства і лад жыцця па густу. А агалоска дакументаў зробіць двух арганізатараў выкрыцця апошняй «мірнай рэвалюцыі» занадта папулярнымі для выпадковага няшчаснага здарэння. Калі сутэтная грамадскасць наогул дазволіць арганізацыі з самай падмоцнай рэпутацыяй далейшае існаванне.

Жыццё працягвалася. Зараз прыедзе Інгрыд і ўжо нішто не здолее нас разлучыць. Я яшчэ крыху паназіраў за партовай мітуснёй, пасля кінуў недапалак у цэру, дастаў бляшанку піва і ўключыў тэлевізар. Паказвалі крымінальную хроніку: махлярства буйнога фінансіста... наезд на чалавека... абрабаванне банка... Раптам холад скаваў усё маё цела. — Забіта маладая жанчына... тонкія рысы твару... да болю знаёмых застыўшыя вочы... Пакой загайдаўся і пачаў правальвацца ў змрок. Сялачы, яны усёж такі дасталі мяне...

ФРАГМЕНТЫ

(Пачатак на 3 стар.)

Культурагенез мае пачаткам навакольную прыроду, спосаб сувязі з ёю чалавека. У сучасным цывілізаваным грамадстве спосабы сувязі, спосабы падпарадкавання прыроды, прыпадобняюцца незалежна ад геаграфіі — значыць, прычына нівеліроўкі культур, «эгалітарнага працэсу» (К. Лявонцеў) ляжыць значна глыбей, чым можа нам здавацца, ня проста ў сумарным змяшэнні этнічных асаблівасцей, а ў новых спосабах пераўтварэння прыроды.

Рамантызм — гэта «прыгожая» форма існавання эгаізму і самападману. Чалавечая дурасць, узведзеная да боскасці.

Никто не даст нам избавленья — Ни Бог, ни царь и не герой, Добьемся мы освобожденья Своею собственной рукой.

На першы погляд здаецца, што вядомыя радкі адмаўляюць утопію, рамантызм. Не! Справа ў тым, што вызвалення, не сакрэт, мы і самі не даб'ёмся, яго няма, ня можа быць. У песьні адмаўляюць, адпаведна, трансцэндэнтны, дзяржаўны, «звычайны»... усё адно рамантызм — на карысць рамантызму сацыяльнаму. Выбаўленьне, як і другія рамантычныя атрыбуты — сімвал, а рэальная праекцыя сімвала — у бясконцасці. Але тут менавіта трансцэндэнтны рамантызм супадае з адказам на задачу, бо трансцэндэнтнае адносна гэтага свету ляжыць у бесконцасці.

Паззію Алеся Разанава характэрна «гіперсемантыза-

цыя», надзяленне традыцыйных знакаў культуры «звышзместам». Возьмем «сіні туман» з аднайменнага верша, які «цвіціць у канцы вуліцы», і параўнаем яго з «сінім туманам» вядомага шлягера, дзе «сіні туман похаж на обман» — у першым выпадку рэалістычны аб'ект цяжарны іншасветам, а ў другім адваротнае — прафанацыя, дэсемантызацыя.

Пад час работы ў Бюро Прапаганды СП БССР мне давялося спрачацца з Анатолям Клышкам наконт рыфмы. Ён кансанансны рыфмаў не прызнаваў увогуле, а асанансныя — лічыў за недарыфмы. Пытаюся: «Чаму на канцы радка мусяць супадаць як націскныя галосныя, так і зычныя, і наадварот?» Адказвае: «У тым і асаблівасць рыфмы, што яна якасна ўтварэнне вынік сумы колькасцей — кансананса ды асананса». Мне заставалася толькі галаслоўна не пагадзіцца. Пазней я часта задумваўся і зразумеў, што ў паважанага спадара Клышкі тыповы схематызм, якім падмяняюць чысцяком дыялектыку. Рыфма існуе толькі ў тэксьце, як рух, як зьявішча маўленьня — у гэтым і дыялектыка. Рыфма бяз тэксту — абсурд, непатрэбшчына, нігіль. І рэалізуецца яна, узнікае як аб'ект, толькі ў непасрэдным гучанні, якое прысутнічае нават, калі мы чытаем ня ўслых (я, напрыклад, не магу чытаць верш, «чуць» яго, калі гучыць музыка). Вылучыць рыфму з тэксту — тое самае, што, паводле апоры Зянона Элейскага, вылучыць пункты палёту стралы і гэтым самым спыніць сам рух, або ў нашым выпадку, знішчыць тэкст.

Таму зусім неістотны характар рыфмаўтаральных кампанентаў, якасць рыфмы залежыць ад тэксту, там яна або ёсць, або няма.

 <p>Наш адрас: 230023, г. Гродна, вул. Ажэшкі, 22, пакой 404, тэл. 44-72-97</p>	<p>Газета выходзіць штодзённа Аб'ём газеты — адзін друкаваны аркуш</p>	<p>Газета надрукавана афсетным спосабам у Гродзенскай абласной ўзбуйненай друкарні г. Гродна, вул. Паліграфістаў, 4 Падпісана ў друку ў 15 00. наклад: 2000 Зак. 5710</p>	<p>ЗАСНАВАЛЬНІКІ: САВЕТ УНІВЕРСІТЭТА, ПРАФКАМ СУПРАЦОЎНІКАУ, ПРАФКАМ СТУДЭНТАУ, КАМІТЭТ КАМСАМОЛА. РЭДАКТАР С. М. ЛАУНІК</p>
--	--	--	---